

ВІДГУК

офіційного опонента – кандидата історичних наук Лупаренка Григорія Володимировича на дисертаційне дослідження Писарської Наталії Віталіївни «Розвиток підприємств тракторобудування Харківщини (середина 40-х – початок 90-х рр. ХХ ст.)» представленого до захисту на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук за спеціальністю 07.00.07 – історія науки і техніки

Сьогодні актуальними є дослідження, що висвітлюють становлення окремих галузей промисловості та історії окремих підприємств, тим важливіше, якщо навколо підприємства будувалось місто і його розвиток безпосередньо впливав на історію міста, району, території, сформував певний образ регіону. Актуальність таких досліджень полягає не лише у переоцінці проблем, які сьогодні постають перед працівниками даної галузі, а і у фіксації історичних подій у спеціальних працях, переведенні нематеріальної спадщини у матеріальні носії, які будуть доступні іншим дослідникам. Тому тема дослідження є актуальною з науково-теоретичного і практичного погляду.

Актуальність роботи підтверджується її виконанням на кафедрі українознавства, культурології та історії науки Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» (НТУ «ХПІ») у межах плану науково-дослідної роботи за темою «Історія розвитку науково-освітнього і промислового потенціалу Слобідської України наприкінці ХІХ – на початку ХХІ ст.» (ДР №0116U005545). А також впровадженням результатів дослідження в навчальний процес кафедр «Автомобіле- і тракторобудування» і «Інформаційні технології і системи колісних та гусеничних машин ім. О.О. Морозова» Національного технічного університету (НТУ) «ХПІ» та в діяльність музеїв історії Приватного акціонерного товариства «ХТЗ» та НТУ «ХПІ».

Значущість отриманих результатів дослідження для науково-теоретичного і практичного використання полягає у їх впровадженні у навчальний процес вище зазначених кафедр та в діяльність двох музеїв.

Для досягнення головної мети дисертаційної роботи, вирішення поставлених задач, автор вирішує ряд вагомих проблем, що відображено в дисертаційній роботі. Зокрема:

- визначити ступінь наукової розробки теми
- розкрити діяльність підприємств тракторобудування Харківщини, які виготовляли комплектуючі для складання тракторів на ХТЗ;
- висвітлити особливості різних форм організації управління промисловістю, проаналізувати діяльність найбільш потужних виробничих об'єднань Харківщини, що працювали в галузі тракторобудування;
- встановити внесок тракторобудівних підприємств та організацій Харківщини у впровадження системи автоматизації управління та обчислювальної техніки.

Мету дослідження дисертант визначила як комплексне вивчення особливостей розвитку підприємств тракторобудування Харківщини у період з середини 40-х до початку 90-х рр. ХХ ст. як складової машинобудування єдиного промислового комплексу СРСР.

Об'єкт дослідження – тракторобудівна промисловість Харківщини середини 40-х – початку 90-х рр. ХХ ст. як складова машинобудівного комплексу.

Предметом вивчення стали виробничі, науково-технічні та соціальні процеси, що відбувалися у тракторобудуванні на території Харківщини у період з середини 40-х до початку 90-х рр. ХХ ст.

Наукова новизна дослідження визначається тим, що в ній вперше до наукового обігу введено матеріали з неопублікованих історичних джерел, які увійшли до джерельної бази дисертації, використано ряд наративних джерел. Охарактеризовано діяльність заводів Харківщини, які забезпечували вузлами та агрегатами ХТЗ; доповнено історію створення та діяльності Харківського тракторобудівного виробничого об'єднання «ХТЗ ім. С Орджонікідзе» і Харківського моторобудівного виробничого об'єднання «Серп і молот» з випуску відповідно тракторів і двигунів. Розглянуто впровадження автоматизації управління та обчислювальних машин на підприємствах

тракторобудування.

Структура дисертації є оптимальною для вирішення поставлених завдань і реалізації мети дослідження. Робота складається зі вступу, 3 розділів, висновків, додатків, списку використаних джерел та літератури з 267 позицій. Кожен розділ складається з підрозділів і висвітлює окремі аспекти теми.

Достатня джерельна база та використані методи дослідження дозволяють засвідчити достовірність отриманих наукових результатів. Висновки демонструють фаховий рівень дисертанта.

Основні положення та результати дисертаційної роботи достатньо повно оприлюднені у 25 публікаціях, у тому числі у 8-ми фахових виданнях з них одна стаття опублікована у іноземному журналі.

Автореферат дисертації ідентичний за змістом з основними положеннями дослідження і висвітлює, оприлюднює найважливіші наукові результати отримані здобувачем.

У першому розділі дисертації розглянута джерельна база та історіографія проблеми, висвітлена методика дослідження.

У другому розділі дисертаційного дослідження розширено та доповнено уявлення щодо основних шляхів повоєнного відновлення зруйнованого ХТЗ, історію створення оригінальних, новітніх зразків цивільної та військової техніки та їх виробництва. Висвітлено вплив заводу на розвиток міста. Розглянуто діяльність інших підприємств Харківщини, які збирали тракторну техніку чи виготовляли комплектуючі та вузли.

У третьому розділі розглянуто діяльність Харківського виробничого тракторобудівного об'єднання та Харківського моторобудівного об'єднання як потужних машинобудівних комплексів Харківщини. Висвітлено виробництво тракторів Т-74, припинення їх виробництва та освоєння випуску тракторів сімейства Т-150. Розглянуто взаємовпливи виробничої сфери та соціально-побутової. Висвітлюючи діяльність Харківського моторобудівного об'єднання дисертант визначила роль підприємства та його інженерних кадрів у впровадженні принципово нових підходів до розробки, виготовлення і використання тракторних дизелів, уніфікацію тракторних і комбайнових

двигунів і впровадження турбонадуву. Висвітлено особливості впровадження та значення ЕОМ та АСУ у виробництво зазначеними об'єднаннями. Висновки по роботі є обґрунтованими та підтверджують досягнення поставленої мети та виконання завдань дослідження.

Висвітлюючи позитивні сторони роботи варто вказати на окремі недоліки:

- С. 37. Зазначено двигун «Д-6». Варто не лише вказувати назву двигуна, а і конкретизувати тип, так як під такою назвою в різні роки виготовлялись дизельні та бензинові двигуни. Зокрема, двигун розробки КБ ХВЗ для велосипедів мав назву Д-6. Потрібно чітко і коректно зазначати назви вузлів, деталей та частин машин.
- С. 44. Застосовано малообґрунтоване поняття «Харківське тракторобудування», адже темою дослідження є тракторобудівні підприємства Харківщини, що і географічно і історично є обумовленим.
- С. 72, 74, 92, 160, 184. Автор помилково визначає трактори ХТЗ-7, ДТ-14, ДТ-20, Т-25, як машини для невеликих господарств. Це садово-городні трактори для механізації робіт в садах та в овочівництві (городництві). Для визначення типу трактора визначальним є його призначення для тих чи інших робіт, а не розмір підприємства в якому він буде використовуватись.
- С. 156. Плуг помилково названо ралом.
- С. 163. Невірна оцінка трактора Т-150. Гусеничні трактори склали всього 4,1% високопродуктивних машин в країні і це загальносвітова тенденція. Колісна техніка має ширші перспективи різноманітного використання, комфорту роботи та простоти обслуговування.

Однак, вказані зауваження мають більше рекомендаційних характер а деякі є дискусійними і не впливають на достатньо високий науково-теоретичний рівень і практичне значення дисертаційного дослідження, не змінюють його зальної позитивної оцінки.

Таким чином, дисертаційна робота Писарської Наталії Віталіївни «Розвиток підприємств тракторобудування Харківщини (середина 40-х – початок 90-х рр. ХХ ст.)» виконана на належному фаховому рівні, є самостійним, завершеним, науковим дослідженням, відповідає вимогам «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою КМУ № 567 від 24.07.2013 р. (зі змінами), а її автор Писарська Наталія Віталіївна заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата історичних наук із спеціальності 07.00.07 – історія науки і техніки.

Офіційний опонент:

кандидат історичних наук,

старший науковий співробітник,

завідувач відділом Державного

політехнічного музею при НТУУ "КПІ"

Григорій ЛУПАРЕНКО

Підпис Григорія Лупаренка завідувача.
Директор ДП «ІІІ» Наталія Писарська

